

บทที่ ๕

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาความเป็นผู้ว่าง่าย (โสวจัสสตา) ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้ ๓ ประการ ได้แก่ เพื่อศึกษาหลักโสวจัสสตา(ความเป็นผู้ว่าง่าย) ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อศึกษาหลักธรรมที่ส่งเสริม และเป็นอุปสรรคต่อความเป็นผู้ว่าง่าย ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท และเพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้ ตลอดจนคุณค่าของหลักโสวจัสสตากับบริบทสังคมไทยในปัจจุบัน โดยการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งศึกษาค้นคว้าจากเอกสารคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พร้อมทั้งอรรถกถา ฎีกา และรวมไปถึงเอกสาร ตำรา งานวิทยานิพนธ์ หรืองานวิจัยต่างๆของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา และทางสื่อออนไลน์ที่ได้กล่าวถึงความเป็นผู้ว่าง่าย ตลอดจนหลักธรรมที่เกี่ยวข้องที่กล่าวถึงในงานวิจัย ซึ่งทำให้ได้ข้อสรุป และข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๑ บทสรุป

ความเป็นผู้ว่าง่าย เป็นธรรมฝ่ายดี เป็นมงคลอันนำมาซึ่งความเจริญในกุศลธรรม บุคคลสามารถบรรลุธรรมได้เพราะอาศัยความเป็นผู้ว่าง่าย บุคคลผู้น้อมประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมของพระผู้มีพระภาคโดยเคารพ เพราะเห็นแก่ประโยชน์ คือกุศลธรรม และเคารพในพระธรรม และในองค์พระผู้มีพระภาค จึงเป็นผู้ว่าง่าย คือ ปฏิบัติตามในสิ่งที่ถูกต้อง ความเป็นผู้ว่าง่ายไม่ได้หมายรวมถึงบุคคลที่น้อมปฏิบัติตามเพราะเหตุแห่งลาภ สักการะ ความรัก หรือความกลัว ที่เป็นฝ่ายอกุศลธรรม ผู้ว่าง่ายจึงเป็นฝ่ายกุศลธรรมที่เกิดจากปัญญาที่เห็นประโยชน์อันเป็นไปเพื่อขัดเกลากิเลส เมื่อมีผู้อื่นว่ากล่าว หรือตักเตือน ก็น้อมนำมาประพฤติปฏิบัติ แก้ไขตามด้วยความเคารพ ในคำว่ากล่าว ตักเตือนนั้น ไม่ใช่เหตุอย่างอื่นจึงเป็นผู้ว่าง่าย เพราะฉะนั้น การน้อมปฏิบัติตามจึงเกิดได้จากการที่จิตเป็นไปในทางกุศล หรือเป็นอกุศล ดังนั้น จึงไม่ได้ตัดสินที่การกระทำ แต่ตัดสินที่สภาพของจิตที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ ความเป็นผู้ว่าง่าย อาจกล่าวเป็น ๒ นัย คือ นัยทางโลกียธรรม ซึ่งบุคคลที่มีความอดทนต่อคำแนะนำ ว่ากล่าว ตักเตือน สอนสั่งโดยชอบธรรม แล้วน้อมนำไปปฏิบัติ ย่อมยังประโยชน์อันเป็นมูลเหตุให้เกิดความเจริญก้าวหน้าแห่งตน ส่วนนัยทางโลกุตตรธรรมนั้น บุคคลผู้น้อมรับโอวาท คำสั่งสอนธรรมเพื่อเกื้อหนุนการบรรลุมรรค ผล นิพพานจากบัณฑิต แล้วน้อมนำไปปฏิบัติให้ถึงสมควรแก่ธรรม บุคคลนั้นก็จะสามารถเข้าสู่ความหลุดพ้นได้ในที่สุด

ลักษณะคนว่าง่ายในทางพระพุทธศาสนา สรุปได้ ๓ ประการ คือ รับฟังคำสอนด้วยดี (ไม่เถียงไม่ขัดคอ ไม่จับผิด) รับทำตามคำสอนด้วยดี (ไม่ดื้อรั้นด้นทุรัง) และรับรู้ความดีของผู้สอนด้วยดี (ไม่โกรธ ไม่คิดลบหลู่บุญคุณ) ส่วนประเภทของคนว่าง่ายนั้น แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท ได้แก่ คนว่าง่ายเพราะเห็นแก่ได้ และคนว่าง่ายเพราะเห็นแก่ความดี การฝึกตนเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายปรากฏในอนุমানสูตร เพื่อนำมาพิจารณาตนเอง แล้วนำมาเป็นกระบวนการวิธีพิจารณาสำรวจตรวจสอบ เทียบเคียงกับตัวเองโดยใช้หลักธรรม คือธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่าง่าย ๑๖ ประการ กรณีตัวอย่างบุคคลในสมัยพุทธกาลหรือในชาดก รวมถึงกรณีบุคคลในปัจจุบันที่ปฏิบัติธรรมของความเป็นผู้ว่าง่าย จะทำให้ผู้ศึกษาได้เห็นภาพของความเป็นผู้ว่าง่ายได้ชัดเจนขึ้น

การศึกษาเรื่องความเป็นผู้ว่าง่าย สอนง่ายนั้น จำเป็นต้องศึกษาหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ทั้งที่ส่งเสริมและเป็นอุปสรรคต่อความเป็นผู้ว่าง่าย เพื่อความเข้าใจยิ่งขึ้น อันเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการศึกษาด้านหลักทางพระพุทธศาสนาเถรวาท จากการศึกษาพบว่าหลักธรรมที่เสริมต่อความเป็นผู้ว่าง่าย ได้แก่ มงคลสูตร หรือมงคลชีวิต หลักกัลยาณมิตรธรรม ๗ ธรรมทำให้งาม จักร ๔ และหลักโยนิโสมนสิการ เป็นต้น หลักธรรมที่เป็นอุปสรรคต่อความเป็นผู้ว่าง่าย เมื่อเกิดในบุคคลใด ย่อมเป็นสิ่งที่ขวางกั้นการรับคุณความดีจากบุคคลอื่น ได้แก่ ปฏิฆะ คือความกระทบกระทั่งไม่ชอบใจ มานะ คือ ความสำคัญตน ความทะนงตน ถ้อยตน และมิจฉาทิฎฐิ คือ ความเห็นผิด เป็นต้น

การประยุกต์ใช้และคุณค่าของความเป็นผู้ว่าง่าย ในฐานะเกื้อกูลความดีแห่งตน โดยการคบหาบัณฑิต รับในคำพราสสอน และน้อมนำไปประพฤติตาม ก็จะเป็นประโยชน์เกื้อกูลความดีให้มากและเร็วขึ้น ความเป็นผู้ว่าง่ายนั้น จึงจะได้ชื่อว่าเป็นมงคล เพราะเป็นไปเพื่อเกื้อกูลความดีแห่งตน ซึ่งเป็นความว่าง่ายที่พระผู้มีพระภาคสรรเสริญ การนำคุณค่าของความเป็นผู้ว่าง่าย เพื่อเกื้อกูลความดีต่อสังคม มาประยุกต์ใช้กับหลักโยนิโสมนสิการ เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจที่เหมาะสมสอดคล้องกับหลักการ และเหตุผล เพื่อขจัดปัญหาความขัดแย้งทางความคิดที่นำไปสู่ความรุนแรง การประยุกต์ใช้และคุณค่าของความเป็นผู้ว่าง่าย ในฐานะเกื้อกูลความดีต่อพระพุทธศาสนาโดยการยึดมั่นในหลักธรรม คำสั่งสอน ยึดมั่นในบุญกุศล คุณความดี ละเว้นอกุศลบาปทั้งปวง ก็เท่ากับหรือมีส่วนสำคัญที่จะทำให้ ตน สังคม และประเทศชาติ มีสันติสุข และมีความเจริญรุ่งเรือง ยังมีพุทธบริษัท ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกาเป็นผู้ว่าง่ายที่เห็นธรรม เคารพธรรม แล้วน้อมนำธรรมไปปฏิบัติมากเท่าใด ก็ยิ่งช่วยให้ธรรมมีกำลังเรืองรอง อายุของพระพุทธศาสนาก็จะยืนนานมากขึ้นเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ คุณค่าของความเป็นผู้ว่าง่าย จึงมีความหมายสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หรืออย่างน้อยก็เป็นเครื่องเกี่ยวพันแก่อายุของพระพุทธศาสนา และอายุของประโยชน์สุข ที่ผลต่อตน สังคม และประเทศชาติ ทั้งทางตรง และทางอ้อม เช่นเดียวกัน

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑.๑ ภาครัฐควรสนับสนุนผลักดันให้ประชาชนในประเทศเห็นความสำคัญของความเป็นผู้ว่าง่ายตามหลักพระพุทธศาสนา เพราะความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย การนอบน้อมถ่อมตน การยอมรับ และปฏิบัติตาม ในคำว่ากล่าวตักเตือน อบรมสั่งสอน จากผู้หวังดีมีคุณธรรม หรือบัณฑิต อันเป็นรากฐานที่สำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นปกติสุข อีกทั้งยังเป็นการเกื้อกูลความดีแห่งตน สังคม และพระพุทธศาสนา ซึ่งคุณค่าของความเป็นผู้ว่าง่ายตามหลักพระพุทธศาสนานั้น จะเป็นกุญแจที่นำไปสู่การพัฒนาชีวิตให้มีความเจริญรุ่งเรืองอย่างถูกต้องดีงาม

๑.๒ องค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ควรสนับสนุน ส่งเสริมการใช้หลักโสว จัสสตา ของบุคคาลกรในองค์กร โดยการน้อมยอมรับคำว่ากล่าวตักเตือน หรือคำวิพากษ์วิจารณ์ รู้จักรับฟังเหตุผลของผู้ที่แนะนำด้วยความปรารถนาดี ยอมรับฟังความคิดเห็นด้วยเหตุผล โดยเน้นประโยชน์สูงสุดขององค์กรเป็นสำคัญ ซึ่งถ้าคนในองค์กรนั้นๆ ได้ตระหนักถึงคุณค่าของความเป็นผู้ว่าง่ายแล้ว ความขัดแย้งทางความคิดที่นำไปสู่ความรุนแรงก็จะไม่เกิดขึ้น การอยู่ร่วมกันด้วยความสุขสงบ สันติ ก็จะทำให้เกิดองค์กรนั้นอย่างยั่งยืน

๑.๓ ควรมีการศึกษา วิเคราะห์ วิเคราะห์ หลักโสว จัสสตาตามหลักพระพุทธศาสนา อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อ นำคุณค่าของความเป็นผู้ว่าง่ายอันเกิดจากผลการศึกษา นั้น ไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตของคนสังคมไทย ได้อย่างถูกต้อง และเหมาะสม โดยไม่มีข้อโต้แย้ง หรือข้อสงสัยใดๆ ในการปฏิบัติ

๒. ข้อเสนอแนะด้านปฏิบัติ

๒.๑ หลักโสว จัสสตาสามารถนำไปถ่ายทอดได้ กับบุคคลทุกระดับชั้น และทุกวัย เพราะความเป็นผู้ว่าง่าย เป็นทางมาแห่งความเจริญ

๒.๒ หลักโสว จัสสตาสามารถทำให้เป็นรูปแบบการเผยแพร่ที่มีความหลากหลาย ทันสมัย เข้ากับบริบทของสังคมไทยในทุกยุค ทุกสมัย

๒.๓ กระบวนการที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ถึงหลักโสว จัสสตา ให้ได้ตระหนักถึงคุณค่าของความเป็นผู้ว่าง่าย และสามารถนำมาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต เพื่อให้เกิดการพัฒนาตนยิ่ง ๆ ขึ้นไป

๓. การเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัยในครั้งต่อไป

๓.๑ ศึกษาวิเคราะห์ผลสำเร็จในการใช้หลักโศวจิตสตาในการดำเนินชีวิตกับบริบทสังคมไทยในปัจจุบัน

๓.๒ การศึกษาเรื่องพฤติกรรมความเป็นผู้ว่ายากที่ปรากฏในอนุমানสูตรกับเยาวชนไทยในปัจจุบัน

๓.๓ การศึกษาความเป็นผู้ว่าง่ายกับหลักโยนิโสมนสิการตามหลักพระพุทธศาสนาของเยาวชนไทยในปัจจุบัน

ตามที่ได้เสนอมานี้ เพื่อให้ผู้ประสงค์จะศึกษาเรื่องความเป็นผู้ว่าง่ายในพระพุทธศาสนา เถรวาทนี้เกิดความเข้าใจอย่างแท้จริง และได้นำไปปรับประยุกต์ใช้กับสังคมนั้นๆได้อย่างเป็นรูปธรรม ทั้งนี้เพื่อเกิดความเจริญก้าวหน้า และประโยชน์สุขในชีวิตตน สังคม และพระพุทธศาสนา สืบต่อไป